

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Супруненко А.С.

Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка

Виявлено ризики та загрози у сфері соціального захисту. Проведено аналіз видатків на соціальний захист на рівні держави та регіону. Розкрито проблеми апарату соціального захисту в контексті забезпечення соціальної безпеки. Проаналізовано існуючий стан соціальної відповідальності держави та громадян. Визначено заходи щодо покращення функціонування системи соціального захисту.

Ключові слова: соціальний захист, соціальна безпека, соціальна відповідальність, видатки на соціальний захист, соціальна політика.

Постановка проблеми. На сьогодні в Україні, як і в більшості країн світу, що функціонують в умовах ринкової економіки існують проблеми з розподілом доходів серед усіх верств населення. Ця проблема потребує детального теоретичного розгляду та розв'язання з практичної сторони. На рівні держави вона розв'язується шляхом запровадження системи соціальної безпеки громадян, що реалізується через систему соціального захисту населення.

Стан дослідження. Великий внесок у вирішення теоретико-методичних питань соціального захисту та соціальної безпеки населення здійснили науковці А. Колот, В. Роговий, О. Палій, Е. Лібанова, О. Новікова, В. Онищенко, В. Скурятівський, П. Шевчук та інші [1–4]. Питання фінансового забезпечення системи соціального захисту населення досліджували у своїх працях Л.М. Клівіденко, Т.О. Стеценко та інші.

Невирішені частини загальної проблеми. Теоретична частина досліджуваного питання розкрита досить ретельно, проте потребує практичного вирішення, вивчення існуючої системи соціального захисту населення України, зокрема оцінювання ефективності видатків бюджетного фінансування соціального захисту та визначення шляхів удосконалення системи соціального захисту населення.

Основні завдання:

- 1) дослідити сутність та значення понять «соціальний захист населення», «соціальна безпека», «соціальна відповідальність»;
- 2) здійснити аналіз і оцінювання видатків бюджетного фінансування в соціальній сфері на рівні держави й Полтавського регіону;
- 3) визначити напрями підвищення ефективності соціального захисту в контексті забезпечення соціальної безпеки населення.

Виклад основного матеріалу. Стрімкий розвиток соціальних процесів у сучасних умовах існування держави спричиняє значні соціальні деформації у суспільстві. Унаслідок таких змін відбувається зниження рівня і якості життя населення, що у свою чергу призводить до негативних змін у ментальності та психології суспільства й спричиняє зростання соціально-політичної напруженості, сприяє активізації діяльності політичних сил і загрожує територіальній цілісності держави.

Виявлення чинників щодо ефективності заходів соціального захисту, ризиків та загроз в соціальній сфері, в першу чергу потребує розкриття

теоретичних основ соціального захисту населення. Поняття «соціальний захист» тісно пов'язане з поняттям «безпека». Воно означає забезпечення всім громадянам держави нормальних умов для їх самореалізації, захист життя, свободи, власності від посягань з боку будь-якої окремої людини, організації, суспільства. Соціальна безпека, соціальний захист, соціальне обслуговування, підтримка й допомога разом із соціальною реабілітацією, соціальною роботою та соціальним управлінням і відповідальністю є структуроутворюючими елементами соціальної політики (рис. 1).

Соціальний захист, соціальна безпека, з одного боку, і соціальний розвиток, соціальні відносини – з іншого, органічно поєднані: без розвинених соціальних відносин не може бути стабільної соціальної безпеки людини, суспільства, а соціальна безпека значною мірою зумовлює розвиненість, зрілість процесів соціального, суспільного розвитку.

Таким чином, саме надійна система соціального захисту населення, яка містить законодавчі, економічні, соціальні гарантії, надає працездатним громадянам рівні умови для поліпшення свого добробуту, а непрацездатним і соціально вразливим верствам населення – першочерговість у користуванні суспільними благами [6]. У сучасних умовах система соціального захисту охоплює весь життєвий цикл людини від її народження до смерті.

Останнім часом в Україні було зроблено суттєвий крок на шляху до вдосконалення роботи механізму соціального забезпечення громадян з особливими потребами, які мають на цей момент соціальну проблему, що вимагає соціального захисту, допомоги та соціальної підтримки. Такий прогрес відбувається як на місцевому так і на державному рівні (табл. 1).

Аналізуючи розмір видатків, можна зробити висновок, що видатки на соціальний захист як з місцевого, так і з державного бюджету мають тенденцію до збільшення. Порівняно з 2010-м у 2017 році видатки з місцевих бюджетів на соціальний захист збільшилися на 81179 млн грн (майже втричі), а з державного бюджету – на 6369 млн грн (збільшилися вдвічі). Це свідчить про децентралізацію коштів та передачу більшості повноважень, пов'язаних із соціальним захистом, до органів місцевої влади.

У зв'язку із цим доцільно проаналізувати програми забезпечення соціального захисту населення. Програмою в Полтаві, яка надає соціальну

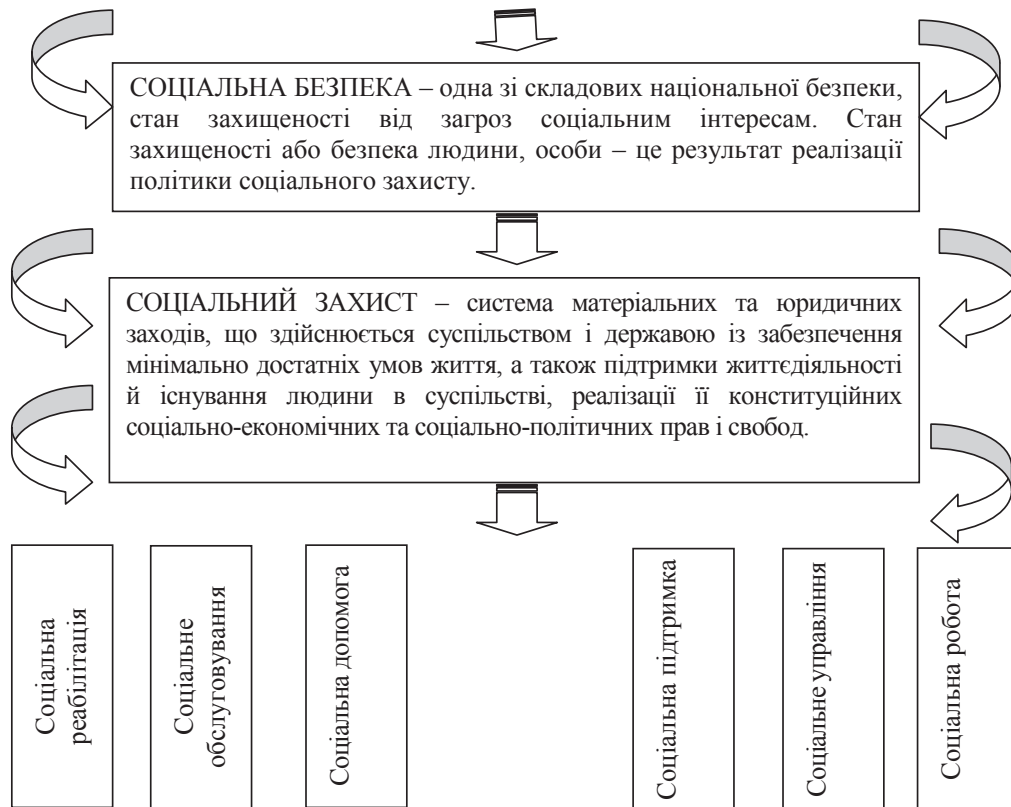

Рис. 1. Структуруючі елементи соціальної політики

Джерело: [4; 5]

допомогу соціально вразливим верствам населення за рахунок фінансування з місцевого бюджету є програма «Турбота» (до 2007 року мала назву «Полтавська родина»), вона приймається на відповідний рік, фінансується за рахунок місцевого бюджету. Програмою передбачено надання матеріальної допомоги та здійснення виплат для поліпшення соціального захисту окремих категорій громадян, які потребують підтримки, допомоги й соціального захисту. Щороку ця програма приймається за рекомендаціями і за рішенням сесії Миської ради залежно від потреб громадян.

Проведений аналіз фінансового забезпечення програми «Турбота» за 2014–2016 роки, дозволив виявити зростання загального обсягу фінансування з 11366,043 тис. грн у 2014 р. до 55130,2 тис. грн у 2016 році, майже в'ятеро, що свідчить про розширення сфери впливу програми, зростання її значущості для громадян та про збільшення категорій населення, які потребують захисту [8].

Напрямами фінансування за найбільшими обсягами стали: надання матеріальної допомоги інвалідам (крім інвалідів війни й учасників бойових дій), допомога інвалідам війни, учасникам бойових дій, учасникам антитерористичних операцій

та фінансування громадських організацій. Така класифікація спрямована на те, щоб показати, що у програмі поряд із допомогою пільговим категоріям населення значне місце відводиться громадським організаціям, які сприяють підвищенню рівня соціального захисту населення міста, мінімізують вплив соціальних ризиків (рис. 2).

Виявлено, що пріоритетною для фінансування соціальних заходів за аналізований період була допомога інвалідам, що пов'язано з важливістю цієї пільгової категорії, великим переліком статей видатків та сталістю проблеми протягом усіх років фінансування програми «Турбота».

На другому місці за видатками знаходився напрям роботи громадських організацій, що є позитивним фактором у контексті соціального захисту населення Полтавського регіону. У сучасних умовах, відповідальна громадськість, яка небаїдує ставиться до питань соціального захисту є перспективним напрямом забезпечення верств населення.

Виплати інвалідам війни та учасникам бойових дій за обсягом фінансування знаходяться на третьому місці у видатках програми «Турбота». Розширення цієї категорії громадянами потре-

Таблиця 1

Видатки на соціальний захист з державного та місцевих бюджетів за 2010–2017 роки, млн грн

Видатки з бюджету	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік
місцевих	32145	38558	46267	52485	53447	67863	101340	113324
державного	5221	5223	10760	5314	4744	8889	9379	11590
Усього видатків на соціальний захист	37 366	43781	57027	57799	58191	76752	110719	124914

Джерело: складено автором за даними [7]

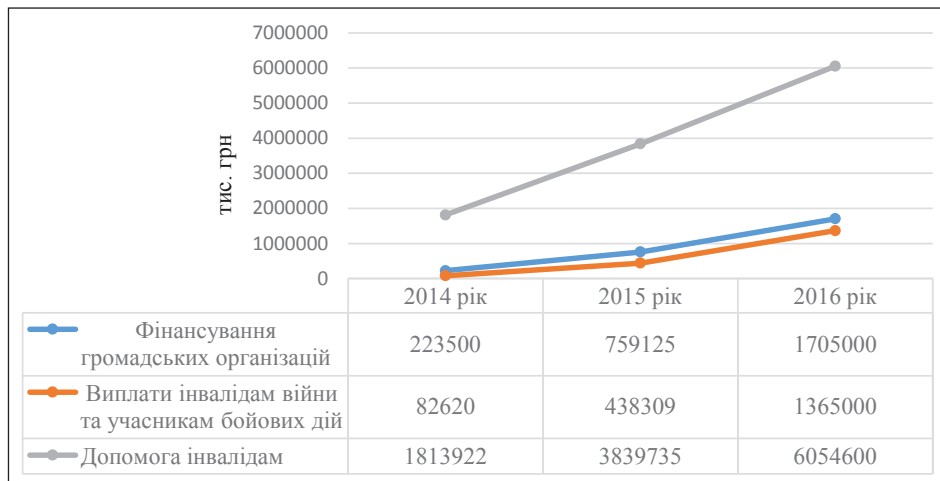

Рис. 2. Динаміка основних груп виплат за програмою «Турбота» за 2014–2016 роки, тис. грн

бує включення нових статей до переліку фінансування і розширення спектра послуг для даної групи населення.

Дослідження стану соціального захисту як на рівні держави, так і на рівні регіону дозволило виявити тенденції у зміні рівня соціального розвитку й існуючі соціальні ризики та проблеми, зокрема: збільшення кількості постраждалих в антитерористичній операції мешканців Полтави, малозабезпечених сімей, проблеми з працевлаштуванням проблемних верств населення.

З метою забезпечення соціальної безпеки регіонів України необхідне формування нових стандартів життя. Неспроможність держави одноосібно своєчасно реагувати на загострення існуючих загроз та появу нових потреб узгодженої процедури соціального партнерства, під яким розуміють цивілізовану форму суспільних відносин у соціально-трудовій сфері, що забезпечує узгодження і захист інтересів працівників, роботодавців, органів державної влади, місцевого самоврядування шляхом укладення договорів і прагнення досягнення консенсусу щодо найважливіших напрямів соціально-економічного розвитку [4].

Напрями вдосконалення державної політики соціального захисту на місцевому рівні полягають у розвитку соціального діалогу та партнерства з приватними і публічними інституціями з метою забезпечення найбільш повного представництва існуючих інтересів. Для цього необхідно формувати соціальну відповідальність усіх гілок влади й громади одночасно [9].

Соціальна відповідальність держави включає прийняття та виконання законів, нормативних і правових документів, спрямованих на збереження, ефективне використання людських та природних ресурсів, створення умов і можливостей формування та накопичення людського й соціального капіталу, додержання та реалізацію у повному обсязі державних соціальних гарантій і державних соціальних стандартів.

З іншого боку виділяємо соціальну відповідальність громадян, що виражається в соціальній відповідальності бізнесу, оскільки він сьогодні є могутнім джерелом економічного зростання і важливим важелем у розв'язанні соціальних проблем. Соціальна робота роботодавців на новій ціннісній платформі може стати рушійною силою у формуванні

дієвої соціальної сфери, зокрема підвищить рівень соціального захисту громадян України.

Для українських компаній соціальна відповідальність не є метою функціонування. Крім того, існує сукупність загальноекономічних факторів та ризиків, які впливають на прийняття рішення про соціально відповідальну поведінку підприємства.

Загальновідомо, що соціальна відповідальність зменшує шанси підприємства на досягнення фінансового успіху, обмежує можливість отримання більшого прибутку, тим самим призводить до порушення досягнення головної цілі комерційної діяльності – принципу максимізації прибутку. Реалізовані підприємством соціальні заходи, з одного боку, надають населенню певні суспільні блага, які не може надати держава, з іншого боку, подібні кроки є з економічної точки зору витратами, котрі необхідно компенсувати за рахунок прибутку підприємства, або, що більш імовірно, за рахунок споживача шляхом підвищення рівня цін на вироблену продукцію. Незважаючи на позитивний зарубіжний досвід розвинених країн, у країнах, що розвиваються, до цих пір відсутнє економічне обґрунтування існування тісного взаємозв'язку між проведеними бізнесом соціальними заходами і поліпшенням фінансових результатів [9–12].

У процесі аналізу встановлено, що інститут соціальної відповідальності в Україні, незважаючи на його існування, має переважно неформальний характер, тому що відсутня повноцінна законодавча база. Вітчизняна система регулювання цього процесу не відповідає ні міжнародній практиці, ні реальним запитам соціально-економічної політики як держави, так і підприємницького сектора.

Висновки даного дослідження і перспективи. На основі проведеного дослідження визначено напрями удосконалення системи соціального захисту: задіяння громадян та громадських організацій для підтримки малозабезпечених сімей, створення умов для працевлаштування прошарків населення з вадами, розширення обізнаності населення про соціальний стан регіону, підтримання ініціатив з боку громадян у проведенні благодійних акцій і заходів, нестандартний підхід до ведення бізнесу з використанням соціальних прийомів, поліпшення стану здоров'я.

Встановлено, що Програма соціального захисту «Турбота» передбачає можливість швидкого

реагування на нові виклики і загрози, зокрема на складне становище на сході країни. Заслугує на увагу механізм підтримки громадських організацій, що ведуть активну соціальну роботу з громадянами.

Таким чином, у сучасних умовах розвитку ринкової української держави бізнес та суспільство мають стати одними зі складових елементів розбудови ефективної системи соціального захисту й соціальної безпеки.

Список літератури:

1. Лібанова Е.М. Людський розвиток в Україні: мінімізація соціальних ризиків [колективна науково-аналітична монографія] / за ред. Е.М. Лібанової. – К.: Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, Держкомстат України, 2010. – 496 с.
2. Соціальна безпека: теорія та українська практика / І.Ф. Гнибіденко, А.М. Колот, В.В. Роговий та ін. – К.: КНЕУ, 2006. – 292 с.
3. Новікова О.Ф. Соціальна безпека: організаційно-економічні проблеми і шляхи вирішення / О.Ф. Новікова. – Донецьк: ІЕП НАН України, 1997. – 460 с.
4. Онищенко В.О. Соціальна безпека регіону: теоретичні та прикладні аспекти: монографія / В.О. Онищенко, Т.М. Завора, О.В. Чепурний. – Полтава: ПолтНТУ, 2015. – 274 с.
5. Завора Т.М. Комплексна система моніторингу соціальної безпеки регіону / Т.М. Завора, О.В. Чепурний // Соціально-економічні проблеми адаптації реального сектора в сучасних умовах: Матеріали I Міжнародної наук.-практ. конф. – Донецьк: Цифрова типографія, 2013. – С. 20–22.
6. Завора Т.М. Соціальне страхування: навчальний посібник / Т.М. Завора. – Полтава: ПолтНТУ, 2013. – 272 с.
7. Видатки бюджету за функціями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cost.ua/budget/>.
8. Публічна інформація – Діючі програми міської ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rada-poltava.gov.ua/documents/diyuchi_programi_miskoi_radi/.
9. Завора Т.М. Реформування регіональної соціальної політики в контексті забезпечення соціальної безпеки / Т.М. Завора, О.В. Чепурний // Економічний простір: збірник наукових праць. – № 76. – Дніпропетровськ: ПДАБА. – С. 70–81.
10. Головінов О.М. Соціальна відповідальність бізнесу: українські реалії і проблеми / О.М. Головінов // Екон. вісник Донбасу. – 2014. – № 2(36). – С. 187–192.
11. Грушевська Ю. Корпоративна соціальна відповідальність: управління зовнішніми комунікаціями організації / Ю. Грушевська // Теле- та радіожурналістика. – 2015. – Вип. 14. – С. 3–9.
12. Охріменко О.О. Соціальна відповідальність [Електронне видання]: навчальний посібник / О.О. Охріменко, Т.В. Іванова; НТУУ «КПІ». – Електронні текстові дані (1 файл: 2,54 Мбайт). – Київ: НТУУ «КПІ», 2015. – 157 с.

Супруненко А.С.

Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка

НАПРАВЛЕНИЯ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ НАСЕЛЕНИЯ В КОНТЕКСТЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Аннотация

Выявлены риски и угрозы в сфере социальной защиты. Проведен анализ расходов на социальную защиту на уровне государства и региона. Раскрыты проблемы аппарата социальной защиты в контексте обеспечения социальной безопасности. Проанализировано существующее состояние социальной ответственности государства и граждан. Определены меры по улучшению функционирования системы социальной защиты.

Ключевые слова: социальная защита, социальная безопасность, социальная ответственность, расходы на социальную защиту, социальная политика.

Suprunenko A.S.

Poltava National Technical University Yuri Kondratyuk

DIRECTIONS OF IMPROVING THE EFFECENCY OF SOCIAL PROTECTION IN THE CONTEXT OF SOCIAL SECURITY

Summary

Risks and threats in the sphere of social protection are revealed. The analysis of expenditures for social protection at the level of the government and the region was carried out. The problems of the social protection apparatus in the context of ensuring social security were disclosed. The current state of social responsibility of the government and citizens is analyzed. Measures to improve the functioning of the social protection system have been defined.

Keywords: social protection, social security, social responsibility, social protection costs, social policy.